

Сакральне, духовне та освітнє місце Миколаєва

На сьогоднішній день Україна переживає бурхливе, але не просте відродження духовної культури. Священне та мирське пронизують сфери один одного. І важливу роль у цьому процесі відіграють категорії простору та часу. Феномен сакральності цих категорій походить із розуміння сакрального взагалі. «Сакральне – сама широчінь» (за визначенням М. Еліаде), що свідчить про важливість цього поняття для людської культури.

Усвідомлення і сприйняття людиною сакральності простору формується культурною спадщиною предків, яка на території України була, на жаль, фактично втрачена. У зв'язку з цим, людство або пережило більшість катастроф ХХ – початку ХХІ ст., або постало перед новими. Ось чому пізнання духовної «сакральної» спадщини набуває надзвичайно важливого значення для повернення гармонійності світу.

Сакральна історія і географія Миколаєва виявляються тим ключем, який відмикає нам минуле, допомагає аналізувати сучасне і направляє до майбутнього.

На території Миколаєва історично і духовно сформувалося п'ять сакральних центрів: Богоявленський, Спаський, «Дикий Сад», Соборний і Адміралтейський. Кожний з них виконував важливу ритуально-науково-культурну роль в різних етапах існування людської цивілізації.

У кожному з цих сакральних центрів можна виділити єдине святе місце, яке акумулювало енергію, а можливо і зберігало інформацію про наукові знання минулих епох. У Богоявленському – це джерело з живою водою; у Спаському – Спаський пагорб, де були знайдені святині стародавнього храму, і зараз знаходиться будівля обсерваторії; у «Дикому Саді» – розкопки приміщень, які виконували роль культового центру; в Соборному – місце, де був Адміралтейський собор, а в наш час горить вічний вогонь; у Адміралтейському сакральному центрі – це колишня Свято-Миколаївська церква 58-го піхотного Празького полку, а нині місцезнаходження Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Слід зазначити, що всі святі місця були знищені або за часів Російської імперії, або Радянського Союзу, що говорить про те, що духовний статус міста Миколаєва не відповідав ідеологічним переконанням і запитам колишнім можновладців, а, отже, підлягав знищенню. Наймолодший – п'ятий сакральний центр Миколаєва – Адміралтейський почав розвиватися трохи більше 200 років тому. «Богоявленськ», «Спаський», «Дикий Сад» і «Соборний» у деякій мірі втратили своє духовне значення, але енергетика центрів продовжувала активно впливати на хід історичних подій.

Яким же умовам повинен був відповідати кожний сакральний центр? По-перше, він мусив бути достатньо великим – декілька гектарів. По-друге – ця територія не повинна бути густозаселеною. По-третє, в центрі повинні відбуватися знакові історичні події, які можуть носити як позитивний, так і негативний характер. По-четверте, на цій території повинні існувати культові споруди та пов'язані з ними центри освіти. Саме таким критеріям відповідав новий сакральний центр у Миколаєві.

Велику, незаселену постійними жителями територію займає колишня Адміралтейська площа (нині – площа Комунарів), район корпусів сучасного Чорноморського державного університету імені Петра Могили, парк імені Г. Петровського, частково територія міської лікарні на вулиці Володарського, головні ворота Адміралтейства, Інститут історії і права МНУ ім. В. О. Сухомлинського, три корпуси казарм флотських екіпажів і сквер Пролетарський (колишня назва – Манганарієвській). Тобто, достатньо велика територія з мінімальною кількістю постійного населення.

Стосовно знакових історичних подій – то тут у березні 1918 р. відбувся бій миколаївських робітників із кайзерівськими військами, в якому загинули сотні наших земляків. Через рік у листопаді 1919 р. саме на цій площі за наказом денікінського генерала Я. Слащова було розстріляно 61 жителя Миколаєва – учасників опору проти

білогвардійців. У пам'ять про цю трагічну подію у 1930 р. суднобудівному заводу «Руссуд» було присвоєно ім'я 61-го комунара, а у 1936 р. на площі було споруджено величавий монумент за проектом скульпторів М. Лисенка та Л. Муравіна. Відкриття пам'ятника відбулося 12 листопада 1936 р. за участю десятків тисяч миколаївців, серед яких було чимало свідків кривавих подій 1919 р.

Дана територія також насичена «святими місцями» та закладами освіти, як років 100-150 тому так і в наш час. Спочатку – про культові споруди.

Як уже зазначалося, на місці сучасного головного корпусу Чорноморського державного університету імені Петра Могили знаходилася Свято-Миколаївська церква 58-го піхотного Празького полку. Вона була освячена і відкрита 21 грудня 1898 р. та отримала назву на честь покровителя Миколаєва – святого Миколая Мірлікійського. Хоча, на старих планах Миколаєва вона називалася Армійською.

Церква являла собою однопрестольну культову споруду і була прикладом стилізації під давньоруські базилікальні храми із дзвіницею перед входом.

У 1935 р. полкова Свято-Миколаївська церква була закрита, а згодом, незважаючи на металевий паркан та вмуровані кам'яні стовпи, зруйнована. Радянська влада поставила на храмі своє клеймо: «кубло ідеологічно ворожих антирадянських елементів» і «перешкода для трудящих передових підприємств».

Крім полкової Свято-Миколаївської церкви, в цьому ж районі діяла Леонідо-Феодосіївська церква. Храм, що був побудований останнім у Миколаєві перед революційними подіями 1917 р. і освячений в 1916 р. Сьогодні миколаївці знають цей храм під ім'ям церкви Пантелеймона Цілителя, який знаходиться на території лікарні по вул. Володарського.

Існувала на вказаній території і мусульманська мечеть у колишньому Саду товариства тверезості (нині – парк імені Г. Петровського), яка була відкрита в 1870 р. З іншої сторони площі, у будівлі Миколаївської богадільні з 1890 р. до 1834 р. діяла Скорботна церква, а у флотських казармах, пізніше – в гімназії, до 1920 р. існувала Свято-Покровська церква.

Ще одним завершальним штрихом, щодо культових споруд, є недавня поява біля головного корпусу Чорноморського державного університету імені Петра Могили невеликої каплички Святої Марії, що також свідчить про значну духовність і святість цього місця. Зараз на території ЧДУ імені Петра Могили планується побудова каплиці на честь Святого Петра Могили.

Духовність завжди тісно пов'язана з освітою. Праобразом навчального закладу була просвітницька діяльність Свято-Миколаївського братства, яке діяло при Свято-Миколаївській церкві 58-го піхотного Празького полку. Його статут було затверджено 8 березня 1907 р., а офіційне відкриття відбулося 6 серпня цього ж року. В кінці 1908 р. до братства входило 128 почесних членів, 86 дійсних членів і 28 кандидатів. Братство займалося просвітницькою діяльністю, яка виявлялась у проведенні бесід та лекцій на біблійні та історичні теми. Для бажаючих діяв також читальний зал на 30 місць.

При Братстві діяла початкова школа, в якій безкоштовно не тільки навчали, а й одягали дітей нижніх чинів. На неї асигнували більше однієї тисячі рублів на рік. Восени 1908 р. для нижніх чинів, що йшли в запас, при Братстві були відкриті сільськогосподарські курси. На них протягом трьох тижнів 70 осіб навчалися основам агрономії. Після закінчення курсів проводилися іспити. Ті, що успішно їх склали – отримували свідоцтва (дипломи).

У 1826 р. в районі сучасного парку імені Г. Петровського було побудоване Миколаївське училище для дочок нижніх чинів Чорноморського флоту, що готувало майстринь для Адміралтейства. Урочисте відкриття училища відбулося 1 вересня 1827 р. Училище входило до складу жіночих навчальних закладів Відомства установ імператриці Марії і належало до третього розряду цих закладів. Будівля збереглась до нашого часу.

У зв'язку з ліквідацією Чорноморського флоту і скороченням числа флотських екіпажів (за результатами Кримської війни), одну з будівель флотських казарм було передано Міністерству народної освіти. 14 листопада 1862 р. в приміщенні колишньої штурманської роти (а до неї – артилерійського училища) в Миколаєві була відкрита перша чоловіча гімназія, яка отримала в 1877 р. назву «Олександрівська» на честь відвідувань царя, нині це приміщення Миколаївського будівельного коледжу.

До речі, деяка частина приміщень була виділена Портовій ремісничій школі, до переведу її на вулицю Садову.

Сьогодні в двох вільних частинах колишніх флотських казарм планується створення комплексу для краєзнавчого музею.

У 1899 р. міська дума вирішила відкрити в Миколаєві 2 початкових училища: Лермонтовське та Ломоносівське. Приміщення Ломоносівського училища збереглося й донині. Зараз у відреставрованому корпусі розміщені ректорат та зала засідань вченої ради ЧДУ імені Петра Могили. Символічно те, що один навчальний заклад через сторіччя передає свої традиції новому, вже вищому навчальному закладові.

У 1920 р. на існуючій матеріальній базі Ломоносівського училища була організована школа ФЗУ, яку в 1940 р. Реорганізували в ремісниче училище № 2, а пізніше в ПТУ № 19. На початку ХХІ століття училище увійшло до складу МДГУ імені Петра Могили.

На прилеглий території також знаходяться такі заклади освіти: Миколаївський інститут міжнародного університету розвитку людини «Україна», Історико-правовий інститут Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського та Миколаївський обласний муніципальний колегіум.

Отже, Адміралтейський сакральний центр більше 200 років виступає осередком духовності та освіти в Миколаєві. І приємно те, що на межі ХХ-ХХІ століття чільний внесок у продовження та зміцнення духовно-освітніх традицій став здійснювати Чорноморський державний університет імені Петра Могили.

Армійська церква на плані Миколаєва ХІХ століття

Сучасний вигляд парку ім. 61 комунара

Церковь 58 пехотного Прагского полка.

Свято-Миколаївська церква 58-го піхотного Празького полку

Каплиця Святої Марії у парку ім. 61 комунара